

Tanító és tanítvány kapcsolata Küroszi Theodorétoznál: tekintélyelv és bizalom a mindenkori pedagógiában¹

A tanító és a tanítvány kapcsolata kulcsfontosságú az emberi gondolkodás történetében. Mivel az ismeretek átadásán és elsajátításán túl a mester és a tanítvány között sajátos viszony alakul ki, e kapcsolat minősége alapjaiban határozhatja meg, hogy a tanítvány miképpen közeledik a tudományhoz, illetve milyen szinten és milyen kedvvel műveli azt. Az évezredek során számos példával találkozunk, amelyekből a mester és a tanítvány kapcsolata sokféleképpen értelmezhető. A modern pedagógia megállapításai a gyakran hagyományosnak értelmezett tekintélyelv bírálatától a tanító és tanítvány(ok) között kialakuló/kialakítandó viszonyrendszer átfogó újraértelmezéséig számos érdekes adalékot szolgáltatnak a kérdés korszerű megvilágításához. Mindazonáltal legalább egy lényeges ponton találkozik a mester és tanítvány kapcsolatát értelmezni próbáló számos elmélet: ez pedig a bizalom. Amint azt a korábbi mesterek nyomán Küroszi Theodorétosz V. századi görög egyházatya is állítja: az előzetes bizalom megléte nélkül semmilyen ismeretet nem lehet elsajátítani, így a bizalom hiányában a tudomány művelése is lehetetlenné válik.

Küroszi Theodorétosz (393–460) görög egyházatya *A görög betegségek orvoslása* címet viselő fiatalkori munkájában nemcsak a klasszikus görög filozófia, vallás, kultúra, irodalom és történetírás szereplőit és tanúbizonyságait állítja párhuzamba a keresztyén tanítással, hanem magával a tanítás és tanulás folyamatával, a mester és a tanítvány kapcsolatával is foglalkozik. A 12 részből álló, 500 oldalas mű összesen kb. 340 idézetet tartalmaz száznál is több ókori filozófustól, költőtől és történetírótól. A szerző által tárgyalt témakörök némelyike meglepően időszerű számos mai interdiszciplináris párbeszédhez.

A munka nyelvezetében és logikájában egyaránt klasszikus szabályokat követő előadásmódja a meggyőző érvelés iskolapéldája lehet a jelen olvasója számára. Jelentősége abban is áll, hogy Theodorétosz érvelési módszereit – köztük a dialektikát – ma már szinte sehol nem tanítják, miközben a vitatkozás művészetének hiánya lépten-nyomon érezhető mindennapjaink disputáiban. Az olvasó tehát a valóban gazdag eszmei mondanivalón túl megtanulhatja, hogy miképpen válassza ki a célközönsége számára legmegfelelőbb hivatkozási módokat, érvelési rendszereket, és azokat hogyan alkalmazza helyesen azért, hogy hallgatóival kapcsolatot létesíthessen. Mivel a mű a görög filozófiából kiindulva akar megérkezni a keresztyén teológiához, így szerzőnk – nagyon helyesen – nem bibliai hivatkozásokkal (melyek célközönsége számára nem bírnak tekintéllyel), hanem ókori görög szerzőktől vett idézetek segítségével egyengeti az érvelés útját. E módszer megismerése önmagában is érték, hiszen ennek margóján gyümölcsöző párbeszéd indulhat el a témában érintett diszciplínák képviselői között.

A bevezetésben maga a szerző foglalja össze mind a tizenkét fejezet tartalmát. Az érvek bemutatásának módja teljesen különbözik Theodorétosz egyéb írásainak stílusától. Így például, *A hitről* (!) címet viselő első fejezetben alig találunk egy-két bibliai hivatkozást, miközben a szöveg tele van ókori gondolkodóktól, költőktől és történetíróktól vett idézetekkel. Mindazonáltal, éppen ez az egyetlen hatékony módja annak, hogy a szerző valóban érvényes keresztyén választ adhasson a görög filozófia kihívásaira. A szekularizált világban élő jelenkori teológusok és a felelősen gondolkodó, sőt akár missziós lelkületű mai keresztyének sokat tanulhatnak e régi írásból. Ahhoz, hogy „a másikhöz”, különösen az egyháztól jelenleg

---

¹ A Magyar Ókortudományi Konferencián elhangzott előadás rövid kivonata. Helyszín: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2014. május 22–24.

kiábrándultan elforduló művelt értelmiségihez tudjunk közeledni, hogy magunkat megértessük vele, meg kell tanulnunk az ő módján (is) gondolkozni. El kell sajátítanunk egy teljesen más érvelési rendszert, meg kell ismernünk egy sor olyan (a nem-keresztyének vagy nem-egyházias számára tekintéllyel bíró) szöveget, amelyre aztán felépíthetjük saját érvelésünket. A hídverés munkája rendkívül nehéz, és sok áldozatot követel. Ha ugyanis a beszélgetőtárs Platónnal érvel, de mi „csak” Lukács evangélista vagy Pál apostol szavaival tudunk válaszolni, eleve megghiúsul a mégoly szent elhatározással és tiszta szándékkal elindított párbeszéd is. A helyes válasz tehát, ahogy erre Theodorétosz is megtanít minket, csakis úgy adható és adandó, ha az ember adott helyzetben segítségül hívja azt a hatalmas ókori irodalmat, amelynek Kürosz püspöke oly kiváló ismerője volt. Kétségtelen, hogy apologéta elődeitől is sokat tanult, hiszen ez a műfaj nem az ötödik, hanem a második-harmadik században élte virágkorát. Mindazonáltal ez a munka – kései keletkezése ellenére – nem újra felmelegített kétszersülthöz, hanem a késő őszi időben utoljára virágba boruló, és éppen ezért színében és illatában a korábbiakhoz viszonyítva is páratlan szépséggel pompázó rózsához hasonlít. Erről a rózsáról – a szerző szavaival élve – a kis méhek módján ma is összegyűjthetjük az édes mézet.

A tanulás és az azzal együtt járó alázat, a tanítványnak a tanítómesterhez való viszonya tekintetében a szerző minden szava időszerű. A kiindulópontot a hit, a bizalom meglétében kell keresnünk. A tanulni vágyó embernek le kell vetnie magát a gögöt ahhoz, hogy tanulhasson, és el kell vonatkoztatnia a tanítómester származásától, nyelvétől, külső megjelenésétől:

Mindenekelőtt az önelégültség betegségét fogjuk meggyógyítani. Mert tény az, hogy némelyek azok közül, akik ismerik a költők és szónokok írásait, vagy akik csak megkóstolták Platón ékesszólását, lenézik a Szentírást,² mint amely teljesen meg van fosztva a szép stílus díszítéseitől, és méltatlannak tartják, hogy halászok tanítsák meg nekik az igazságot arról, Aki Van.³ Mikor azonban az egyes művészetek gyümölcsét leszakítják, nem törődnek a művész nyelvével: nem várják el, hogy a cipészek, vagy a kovácsok, az építészek, a festők, a hajóépítők vagy a kormányosok attikaiak legyenek. Sőt, ha még ezek szkíták, szarmaták, ibérek vagy egyiptomiak lennének is, örömmel húznak hasznat a munkájukból, és csupán a pontos munkát követelik meg tőlük, anélkül, hogy a legkevesbé aggasztaná őket a nemzetek közötti különbség. És ha lantjátékost hallgatnak, csak a hangok összhangját várják el [tőle], anélkül, hogy meg akarnák tudni: görög-e vagy barbár. Így hát csak az igazság tanítása az egyetlen, amit nem akarnak [teljes] egyszerűségben elfogadni, hanem lealacsonyítva érzik magukat, ha egy barbár tanítja őket ezen a nyelven.⁴ Ez az önhietség pedig éppen azoknál a férfiaknál lelhető fel, akik nemhogy nem érték el a görög filozófia csúcsát, hanem, hogy így fejezzem ki magam, a szájuk szélével kóstoltak meg néhány morzsát és innen-onnan koldultak össze⁵ apró ötleteket!⁶

A fenti gondolat a globalizálódó jelenkori tudományos világban, a tanítók és tanítványok állandó mozgásának légkörében válik újfent időszerűvé. Tanulmányi és kutatóútjaink során rengeteg fajta emberrel találkozunk, és nem kevés alkalommal kell leküzdenünk az első

---

² Szó szerint: az „isteni kijelentéseket”, mely ebben a szöveggörnyezetben a Szentírás egészére vonatkozik.

³ Ld. 2Móz 3, 14.

⁴ Vagy „erre a nyelvre”.

⁵ Az „összekoldulás” gondolata Theodorétosznak egy jóval későbbi, 447-ben írt művében is előkerül: a monofizita tévtanítás képviselőit, köztük Eutükhész konstantinápolyi főapátot veszi célba *Eranisztész (A koldus)* című párbeszédese munkájában. A Krisztus két természetét tagadó eretnekség képviselőit úgy mutatja be, mint akik számos korábbi tévelygésből koldulták össze (ἠραπισμένοι) tanításukat.

⁶ *Curatio* I, 9–11.

benyomás alapján kialakuló előítéleteinket. Ha igaza van Linda Blair klinikai pszichológusnak, aki szerint az első találkozás hetedik másodpercében már tudat alatt véleményt formálunk új ismerősünkről,⁷ akkor semmiképpen sem becsülhetjük le a tanító és tanítvány között kezdettől kialakuló kapcsolatok fontosságát. Ifjúkorom híres filmalkotása, a Csillagok háborújának ötödik részében a főhős (Luke Skywalker) mindaddig képtelen bármit is megtanulni a kicsinek és töpörödöttnek látszó Yodától, amíg le nem vetkőzi gögijét, és fel nem ismeri benne a hatalmas tudású, megbízható mestert.

Theodorétosz számos példával igazolja, hogy a görög filozófusok legjobbjai – köztük Phereküdesz, Püthagorász, Thalész, Szolón, sőt maga Platon – tanulásvágyukból következően nem restellték beutazni Egyiptomot, Szicíliát, Itáliát és az ún. barbárok különféle iskoláit, hogy az ottaniaktól tanuljanak. A nemi előítéletektől való megszabadulásként értékelhető szerzőnk azon példája is, miszerint Szókratész a két filozófusnőt, Diotimát és Aszpasziát is tanítómestereinek tartotta.⁸

Önteltségük kórokozója a tudatlanság. Ha ugyanis olvasták volna Görögország történelmét, kétségtelenül tudnák, hogy a görögöket mind a legfejlettebb tudományokra, mind a művészetek nagy részére a barbárok tanították.⁹

A tudatlanságból, illetve az annál veszélyesebb tudálékoságból alakulhat ki az a magas fokú önteltség, amellyel a tanítvány eleve elzárja magát a mesterétől érkező tanítástól. A tanítás folyamatának, illetve a jelölt taníthatóságának előfeltétele az az alázat, amellyel mind a tanítómesternek, mind a tanítványnak rendelkeznie kell: közös alázat szükségeltetik a tudomány iránt, a tanítványnak pedig külön alázatra van szüksége a tanítási módszerek elfogadásához. Bízni kell ugyanis abban, hogy e módszerek segítségével juthat közelebb a tudomány megismeréséhez. Íme, jelenkori dilemmáink egyike: az egyetemi előadások óralátogatási kötelezettségének eltörlése vajon azon a téves előfeltételezésen alapszik-e, miszerint a tanítás folyamata pusztán információáramlás, így ezt a tanórákon kívül – pusztán könyvekből és elektronikus forrásokból – is el lehet sajátítani? Ez a tendencia nyilván vissza is hathat az előadások minőségére is, amely ekképpen egyre inkább kezd hasonlítani a nem kevés iróniával telített meghatározáshoz, miszerint az egyetemi előadás az a folyamat, melynek során a tanár jegyzetéből információ kerül át a diák jegyzetébe anélkül, hogy bármelyikük agyán áthaladt volna.

A szemináriumok és a gyakorlati órák kötelezőek ugyan, viszont a tapasztalat egyértelműen azt mutatja, hogy az előadásokról való kimaradás óhatatlanul megmutatkozik a jelölt későbbi teljesítményén.

Ma, amikor az ún. „tekintélyromboláson” alapuló, a félműveltséget lassan intézményesítő egyetemi rendszerek oly módon torzítják el a tanítás és tanulás folyamatát, hogy a tanítómester igazi szerepe a tanítvány alázatával és mestere iránti bizalmával együtt szinte semmibe vész (helyesebben szólva: üzleti megállapodássá silányul), amikor a tanítvány lassan jobban véli tudni a tudomány elsajátításának módját, mint az abban gyakorlott mester, nos, ilyenkor szinte döbbenetesen állunk a több mint másfél évezred távolából hangzó megállapítás előtt:

A tudás kezdete a saját tudatlanságunk felismerése. [...] A tudomány nem mindenkié, hanem azoké, akik tanulás, idő és tapasztalat által azt elsajátították. A

⁷ http://hvg.hu/plazs/20101220_elso_benyomas_het_masodperc.

⁸ *Curatio* I, 17.

⁹ *Curatio* I, 19.

hit [ti. a tanítómesterbe vetett bizalom] ezzel szemben mindazoké, akik tanulni kívánnak valamit.

Anélkül, hogy nevén nevezné, ókori tanítómesterünk ma is lerántja a leplet a tudás és a tudálékosság, a bölcsesség és az okoskodás közötti kibékíthetetlen különbségről. A tudásvágy és az alázat, az ismeretre való éhség és a hit régen nem jár kéz a kézben: íme egy „régimódi” szerző, aki szerint alázat, hit és bizalom nélkül semmit nem lehet jól megtanulni.